

Unter-Debrő, ein vergessenes deutsches Dorf im Komitat Hewesch	Aldebrő, egy elfelejtett német falu Heves megyében
<p>Graf Anton Grassalkovich kaufte 1740 die Burgruine Debrő und das dazugehörige Debrőer Herrschaftsgut. Zu seinen ersten Maßnahmen gehört die Besiedlung der geographisch günstig gelegenen Gegend. So entstand auch das Dorf (Unter-)Debrő. Grassalkovich hat am 24. April 1743 seinen ‚(Rechts-)Versicherungsbrief‘ zur Besiedlung seines Herrschaftsgutes – unter der Burg von Debrő – mit dem Namen Al Döbrő heraus.</p>	<p>1740-ben gróf Grassalkovich Antal megvette a már elpusztult Debrő várát, és a hozzá tartozó debrői uradalmat. Első lépései közé tartozott, hogy betelepítette a kedvező földrajzi adottságú környéket. Ennek eredménye lett Aldebrő kialakulása is. Grassalkovich 1743. április 24-én Debrőn (jog)biztosító levelét uradalma – Debrő vár alatti területének – Al Döbrő név alatti betelepítésére.</p>
<p>Der Ort des neuen Dorfes ist die mittelalterliche Csal-pušta. "Das neu zugründende Dorf hatte damals schon deutsche Siedler, die noch vor Ausgabe des Versicherungsbriefes hierher gezogen sind. Wann genau die ersten Siedler kamen, lässt sich nicht feststellen. Nur eins ist sicher, dass sie am 24. April 1724 schon hier sind und Grassalkovich nennt sie nach der Gepflogenheit der Zeit ‚Schwaben‘" Der Großgrundbesitzer gab den sich niederlassenden Deutschen einen Bauplatz, wo sie aus festen Ziegeln ein Haus bauen konnten. Außerdem sicherte ihnen eine ganze oder halbe Session¹ Ackerland – je nachdem, wer wie viel bearbeiten konnte – sowie genügend Weideland zu. Bau- und Brennholz durften sie schlagen, aber es war verboten, Holz jetzt und in Zukunft zu verkaufen, es sei denn, dass es aus eigener Rodung stammt. Die erste Aufgabe der Ansiedler war, die zukünftige Nutzfläche von der natürlichen Vegetation zu befreien. Für Weinberge wurde ihnen ebenfalls Land zugewiesen. Grassalkovich versprach den Ansiedlern sechs Jahre Abgabefreiheit. Für drei Jahre waren sie von der Fronarbeit und des kleineren Zehntel² befreit. Nach Ablauf der Steuerfreiheit mussten sie vom Winter- und Sommer-Getreide ein Siebtel abliefern. Obwohl ein Großteil der Versprechungen nicht eingehalten wurde, sind die Kolonisten im Dorf geblieben. Die Häusler mit und ohne Land befassten sich mit Ackerbau und Tabakanbau.</p>	<p>Az új falu helye a középkori Csal puszta. "Az újonnan alapítandó falu ekkor már ‚sváb‘ lakosokkal rendelkezik, akik a biztosító levél kiadása előtt költöztek ide. Azt, hogy pontosan mikor jöttek az első telepések, nem lehet megállapítani. Csak egy biztos, hogy 1724. április 24-én már itt vannak és Grassalkovich a kor szokása szerint ‚svábok‘-nak nevezi őket."A földesúr a letelepülő németeknek házhelyet adott, ahol kemény téglából házat építhettek. Azonkívül még egy egész vagy fél telek² szántóföldet, illetőleg legelőt, biztosított nekik, aszerint, ki mennyit vállalt. "Épületeikre és fűtésre szabad fát szedniük, de azt eladni most és a jövőben is tilos, kivéve azt a fát, ami a tulajdon írtásukból kerül ki."A betelepülők első feladata volt, a jövendő termőföldet a természetes növényzettől megszabdítsák. Szőlőnek is jelöltek ki helyet nekik. Grassalkovich a betelepülőknek 6 évi adómentességet ígért. Három évig mentesültek a robot és a kisebb tized⁵ fizetése alól. Az adómentesség lejártá után az őszi és tavaszi gabonából viszont egy hetedet kellett adniok."Bár az ígérek nagy része nem valósult meg, az ide költözők megmaradtak a faluban. A házas és házatlan zsellérek szántóműveléssel, dohánytermesztéssel foglalkoztak."</p>
<p>Die Siedler kamen aus verschiedenen Bereichen des deutschen Sprachgebietes.</p>	<p>A németnyelvterület több vidékéről is érkeztek telepések. 1743 után még többször</p>

<p>Nach 1743 kam es zu weiteren Zuwanderungen von Deutschen. Das hörte erst um 1760 herum gänzlich auf. 1746 hatte das Dorf anlässlich der canonica visitatio 166 Einwohner.³ Es handelt sich um die ersten Ansiedler, die nur sehr wenig ungarisch können. 1767 hatte das Dorf schon 707 Einwohner. Das entspricht 141 Familien. Die Einwohner sind Deutsche, aber es gibt auch Ungarn. 1821 wird es bei der Registrierung der Erlauer Diözese schon als zweisprachiges Dorf erwähnt. Woher sind die deutschen Ansiedler gekommen? Diese Frage interessiert die Menschen am meisten. Es kann mit Sicherheit angenommen werden, dass z. B. der am 3. Jan. 1798 in Debrö verstorbene Antonius Hinhort Österreicher war. Die am 8. Sept. 1827 85-jährig verstorbene Margarethe Pauscher, Wwe. des Antoni Stockler, ebenso die Wwe. des Joannis Fuchs, die am 10. Nov. 1827 verstorbene Margarethe Mattz aus Oberösterreich kamen. Aus Kassel/Hessen stammte Margarethe Kessler, die Wwe. Petri Kirschs, die am 19. August 1827 im Alter von 87 Jahren in Debrö verstarb. Aus dem hessischen Friesenheim stammte die Witwe Antoni Hailzmon [? Heilsmann], die am 13. Dez. 1822 im Alter von 78 Jahren verstarb. Am 27. März 1761 wanderte Jacob Hienerwadel nach Ungarn aus. Nach NEMES zog er zuerst aus Fürstenberg nach Donaueschingen, wo er die aus dem nahen Hasen stammende Christine Widamann heiratete. Christine Widam (!) starb am 13. Sept. 1795 in Debrö. Aus dem bayerischen Augsburg stammte der Tischlermeister Mathias Ziener, der am 23. Juli 1823 verstarb. Aus Preußen stammte Joannes Konits († am 18. Juni 1808 in Debrö), der aus der Gegend von ‚Konits‘ [Kanitz] kam.</p>	<p>történt német telepesek bevándorlása. Ez csak 1760 körül szûnik meg teljesen."Az 1746. évi canonica visitatio szerint a falunak 166 lakosa van."⁶ Valószínűleg ekkor még csak az első betelepülökről van szó, akik még nagyon keveset beszélnek magyarul. 1767-ben a falunak már 707 lakosa van. Ez kerekén 141 család. A népesség német, de már magyarok is vannak. 1821-ben az egri egyházmegyei összeírás már kétnyelvűként említi a falut. Honnan jöttek a német betelepülők? Ez a kérdés érdekli az embereket a legjobban. Az biztos, hogy pl. Antonius Hinhort, aki 1798. jan. 3-án Aldebrön meghalt ausztriai volt. 1827. Felső-Ausztriából jött a szept. 8-án 85 évesen meghalt Margaréta Pauscher, Antoni Stockler özvegye, úgyszintén Joannis Fuchs özvegye, Margaréta Mattz, aki 1827. nov. 10-én halt meg. A hesseni Kassel városból származott Margaréta Kessler, Petri Kirsch özvegye, aki 1827. aug. 19-én 87 évesen halt meg Aldebrön. A hesseni Friesenheim-ből származott Antoni Hailzmon özvegye, aki 1822. dec. 13-án halt meg 78 éves korában. Jacob Hienerwadel 1761. márc. 27-én vándorolt ki Magyarországra. NEMES szerint először Fürstenberg-ből Donaueschingen-be költözött, ahol feleségül vette a közeli Hasenből származó Christine Widamann-t. Christine Widam (!) 1795. szept. 13-án halt meg Aldebrön. A bajorországi Augsburg-ból származott Mathias Cziener asztalos mester, aki 1823. júl. 23-án hunyt el. Poroszországból származott Joannes Konits († 1808. jún. 18 Aldebrön), aki ‚Kosnitz‘ környékéről jött.</p>
<p>In den Konskriptionslisten von 1752/53 taucht der Name von Michael Elczejzer [Elsässer] auf. Er wird im Urbarium von 1771 als Elzaszer, dann Elzászi genannt. Im Geburtsregister von 1753 befindet sich ein Christophorus Svájczter [Schweizer], der auch in der Konskription von 1771 vorkommt. Der Familienname Sváb [Schwabe] kommt auch häufig vor. Alle drei Namen deuten auf die Herkunft aus dem Elsass, der Schweiz und dem Schwabenland hin. Das gleiche gilt auch für den Namen Trier, welcher auf die gleichnamige Stadt an</p>	<p>Az 1752/53-as összeírásban Elczejzer Michael neve tűnik fel, akit az 1771. évi urbáriumban Elzaszer, majd Elzászi néven emlegetnek. Az 1753. évi anyakönyvben található Christophorus Svájczter, aki az 1771. évi összeírásban is szerepel. A Sváb családnév is gyakran szerepel. Mind a három név Elzászból, Svájból és Svábföldről való származásra utal. Ugyanez vonatkozik a Trier névre, amely a Mosel folyó melletti városra vezethető vissza. NEMES még több telepes eredét településnevekre vezeti vissza: így</p>

<p>der Mosel zurückgeht. NEMES leitet die Namen von mehreren Siedlern aus Ortsnamen ab: So Herbstein von dem gleichnamigen Ort in Hessen. Die Namen folgender Ansiedler führt er auf die Ortschaften in der Umgebung von Koblenz (Rheinland-Pfalz) zurück: Stebach, Pohl, Holler, Alken. Kall, Kretz, Kaisers, Karl, Schilling és Hermesbert gehen dagegen auf Ortsnamen zwischen Koblenz und Trier zurück. Diese Annahmen haben nur den Nachteil, dass die Familiennamen im deutschen Sprachgebiet mehrere Jahrhunderte vor der Auswanderung entstanden sind. In dieser Zeit sind die Menschen in andere Orte gezogen, so dass man nur bedingt annehmen kann, dass die Träger von Ortsnamen aus dem gleichnamigen Ort stammen. Im Laufe des 19. und 20. Jahrhunderts sind die deutschen Einwohner Debrös alle madjarisiert worden. Heute leben die schon total entstellten deutschen Familiennamen⁷ noch weiter. Auf dem alten Friedhof von Alt-Debrö gibt es noch Grabsteine⁸ mit deutscher Inschrift...</p>	<p>Herbsteint a hesseni hasonlevû községre. A Rajnai palotagrófság Koblenz környéki településeire vezet vissza a következő telepések neveit, ill. eredetét: Stebach, Pohl, Holler, Alken. Koblenz és Trier között fekvő falvakra vezet vissza a következő családneveket: Kall, Kretz, Kaisers, Karl, Schilling és Hermesbert. Ezeknek a feltételezéseknek az a hátránya, hogy a német nyelvterületen már több száz évvel a kivándorlás előtt keletkeztek a családnevek. Közben az emberek más helyre költöztek, úgyhogy csak egyes esetekben tételezhetjük fel, hogy helységnevekből eredő családnevek hordozói azonos nevű helységről származnak. A 19. és 20. század folyamán Aldebrö német lakosai elmagyarosodtak. Ma már csak az eltorzított családnevek⁷ élnek tovább. Az öregdebrői temetőben még találhatóak sírkövek⁸ német nyelvű feliratokkal.</p>
<p>Quellen/Forrás: 1) Dr. NEMES, Lajos: Aldebrö község 250 éves története 1743-1993; 2) http://www.aldebro.hu [Mitgeteilt von Árpád Bori / Bori Árpád közlése, Tófalva, 2003] Bearbeitung des zweisprachigen Textes und Einrichtung für das Internet von Anton Tressel, 2/2003.</p>	
<p>⁷ Birgenstok [Birkenstock], Cziner [Ziener], Heizman [Heitzmann], Helgert [Hellgert], Herman [Hermann], Hinervadli [Hienerwadi], Hoór [Hoor], Hutter, Krecz [Kretz], Krizner [Griesner], Kurcz [Kurz], Lefler [Löffler], Lutter, Macz [Matz], Minczér [Münzer], Plósz [Ploß], Puhl, Ridzig [? Rietzig], Rús [Ruß], Schäfer [Schafer/Schäfer], Sneider [Schneider], Sönperger [Schönberger], Spicz Müller [Spitzmüller], Stadler, Stekkelpach [Stöckelbach], Sveicz [Schweizer], Svoób [Schwob], Taisz [Theiß], Uzelman [Usselman], Vágner [Wagner], Veiner [Weiner], Vingendorf [Wingendorf], Wingendorf</p>	<p>⁸ Grabsteine auf dem alten Dorffriedhof, Foto/fotó: Gál Gábor</p> <p>Német felirattú sírkövek az Öregfalusi temetőben</p>